

ШЫН

Солун 1995 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 100 (15538) ◆ 1995 чылдың май 30, вторник

Ат салган шагы 22.20. Садар өртөө 400 рубль.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛЫ

1995 чылдың май 22. № 221. Кызыл хоорай.

«Тыва кобальт» комбинаттын аксылын соксатканын туннелинде болгаш ашк-териктин чогуудан оон чамдык объектилеринде камгалды дүжүргөндөн дагыпейин административиянын бажыны, транспорт болгаш сетилге-механика цехтери үптүп-тоналдыкка таварышкан. Столоваянын, эмнеде пункттузунун, компрессор черинин, складтарын, комбинаттын коммуникациязын бажынын арылгандан үнүп чыдар алган. «Тыва кобальт» комбинаттын бажынын болгаш турдулары камгалап артырар сорулга-биле Тыва Республиканың Чаззааның ДОКТААДЫРЫ БОЛЗА:

1. Улетпур, энергетика, транспорт болгаш харылзаа жамызы (Дьяков), Курне эт-хөреңгизин эгелеп-башкаар талазы-биле куркомитеди Чеди-Хөл кожун чыгарга-биле нады оңу түрү уде хаар мурунда комбинаттын кол фондларынын бараан-материалды үнелиг чүүлдерини санаашкынчы хээр дооза.

2. Күш-ажыл болгаш чонну ажилга хаара турарынын жамызы (Монгуш) «Тыва кобальт» комбинаттын ажилдан хосталган ажилдакчыларын ажилга тургузар талазы-биле хемчеглери.

3. Тыва Республиканың Курне эт-хөреңгизин эгелеп-башкаар талазы-биле куркомитеди «Тыва кобальт» комбинаттын балансызын.

4. Тыва Республиканың Курне эт-хөреңгизин эгелеп-башкаар талазы-биле куркомитеди Чеди-Хөл кожун чыгарга-биле нады оңу түрү уде хаар мурунда комбинаттын кол фондларынын бараан-материалды үнелиг чүүлдерини санаашкынчы хээр дооза.

5. Сан-хөө жамызы (Салчак) Чеди-Хөл кожун чыгарга-биле нады оңу түрү уде хаар мурунда комбинаттын кол фондларынын бараан-материалды үнелиг чүүлдерини санаашкынчы хээр дооза.

6. Бо доктаалды күүселдегине контролду Тыва Республиканың Курне эт-хөреңгизин эгелеп-башкаар талазы-биле куркомитеди чорудар.

Ш. ООРЖАК.

увааның акша дуаламчызын чидирген. Ында Тыва чер-чуртууларын президенти Валерий Ондар. Шагарынын-даа болза, тыва студентилер карак кызыл өөренип турар.

Тыванын үнелет четтинмес коллекциялары эрмитажта, оон салбырларында, тус-тус кижилерин холдарында. Чижээ, бир ө-бүлдегине чүс мун аяк коллекцияда дүжүргөндөн дагыпейин административиянын бажыны, транспорт болгаш сетилге-механика цехтери үптүп-тоналдыкка таварышкан. Столоваянын, эмнеде пункттузунун, компрессор черинин, складтарын, комбинаттын коммуникациязын бажынын арылгандан үнүп чыдар алган.

Тыва карларынын белеткээр талазы-биле Санкт-Петербургдагы Чаззааның докталарына бажынын болгаш турдулары камгалап артырар сорулга-биле Тыва Республиканың Чаззааның ДОКТААДЫРЫ БОЛЗА:

Арагчор ОКСУР.

НИИТИ БАЖЫҢЫВЫС - РОССИЯ

Эрткен суббота хүнүндө Москва хоорайга ачылдын аян-чорудунда Тыва Республиканы Президентизм Ш. Д. Ооржак эл чынып келген. ТР-иниң Чазак кеңигүүнери, республиканың солун, сеткударынын, телевидение болгаш радио дамчыдылганын күрүне компаниязынын журналистери Чазак баштын чыды-биле үктүп хүлээп алган. Бо удаада кылып чоруккан аяк-хөрөгүнүн дугайында интервьюн журналистерге Шериг-оол Дижикжиков берген.

Россияның даштыкы болгаш иштиги айтырылганын талазы-биле хей чыгарып РФ-тин Президентизм Ш. Н. Ельцин-биле кылган. Турму ажилтын байдалда реформаларын чоруп турары олар түннел көргөн. Күрүне Думанын солгудаларын дугайында Ш. Д. Ооржактын санал-оовалы РФ-тин Президентизм чөсүнушкүн-биле хүлээп алган.

Тыва дугайын чугаалажып тургаш, дараазында кол-кол айтырылгала доктаган. Тыванын иштиги политиктиг чоруду турму байдалда, Тыванын Президентизмниң телевидие колдуп киткен Улуг Хурал дугайында хүлээп алдынган хоойлуну.

оон кеңигүүнерин канчаар сонугурун Б. Н. Ельцин чүүлдүгүзүп көргөн. Ийи Конституциянын аразында чорудууларын эдериниң аргалары Тываның иштигине тыгып келген деп түннелге олар келген.

База ол ышкаш Тыва Республиканың иштиги реформаларын чоруп турары болгаш 1994 чылдың түннелдерин база чугаалашкан. Сан-чугагалардан алган көргө. Тываның байдалы — чүгээртээшкнине, социал индикаторлар-биле алырга, чонун амьдырал-чурталгазы муң-не чүгээртээ. Чүгээртээ чонун саңы өзүп, чаш уругларын хосаар чоруп кызылдып турар. Ол дугайында бисте байддалы РФ-тин Президентизм биллип турар.

Ындыг-даа болза республиканың сан-хөөвүнүн кончү берге болуп турарын Президент Ш. Д. Ооржак илеткээш. Чазактын Сан-хөө жамызын бо талазы-биле кылып турар ажилын тодарагы-биле, катал-катал

демлегээш, тускай чагааны Б. Н. Ельцин тудускан. Борис Николаевич Тываны кара-биле көргөн болгаш бисте байдалы кончү эки билеп турар. Сан-хөөвүн деңнелин эрткен чылдан кудуладып болбазын ол чугулаан. Кызылга тудар кылдыр көрдүгүн объектилерин түдүүн албан чоруда. Россиянын яамылары, министрстволары, ведомстволары, күрүнени өске-даа тургузулгазы Тываже кирээтпейти угландарып. Тыванын бюджелин дугайында Чабдиктин үндүрөө мен деп РФ-тин Президентизм чугаалаш.

Ниити бажыңывыс — Россия деп шимчээшкниң Тыва Президент. Чазак леткин турар деп, Ш. Д. Ооржак тынчтанган. Узас бо талазы-биле боттут ажилдар эгелээр.

— Кончүр эки-ди — дээш. Б. Н. Ельцин Тывада партиаданын шимчээшкниң ичин хей болуп турарынга алегсинген-даа. — Олардын аразында эң-айырдил керээзиниң бир чыл чоошчу-

лап олурары харын сагынан. Канчаарга-даа, ниити бажыңывыс — Россия, бөгүнү берге байдал колдунда ниити бажыңывыстың бүдүн-бүрүн турарында кол хамааржыр. Аар болгаш берге айтырылганын ийи тала чугаалашкан.

Санкт-Петербургдагы Чазак Баштыңынын оралакчызы Э. Х. Ооржак, ында бистин төлөөсиз А. И. Ванжа болгаш дыл, литература болгаш төвүгүн эртем-шнчилел институтунун директору Ч. М. Дорж олдарын киржилгези-биле Шериг-оол Дижикжиков ийи хүн дүжүргөндө куженишиңнине ажилдаан. Болук үш айтырыны көдүрүп сайгарган. Бирээде, чатырыкчы-биле керээ. Ийиле, хоорайда өөренип турар студентилер, аспиранттар, доктар, рндратлар, иште, эрмитажта, оон филиалдарында, тус-тус кижилерде Тываның коллективтары Тываның төөлүгүн бижиш турар эртемденер.

Хоорай депшилгелиг тех-

Таңдыдан кыска медээлер

СУГ ЭЛБЕК-ДАА БОЛЗА...

Чылдыңна сугатчылар бригаданын организастап, Межегейин хей чылдыг сиңенин сугартып, оон багай эвес дүжүтүп ап келдины. Доктаамал сугатчылардан Юрий, Андрей, Олег Монгуштар эки ажилдан келденин мактавас аргам чок. Мени кайнаарла чорудуларды олар база-ла ырга. Кызык уде мал чөми сөөтүрүзү үнүпүрү турумда, олар база-ла анаа ажилдан келген.

Ниити сугатар черивис 380 га, оон 250 га баштайгы сугартылганы кылдып алдымыс. Шангандан келген сугартыла системазынын лөзүне кол кандалды кылдып кааны эгезинде эгелет шаңар чок болганы-биле суг доктаамал үрей шаап каар-

дыр. Чүгүле бо чылын эвес, моон мурунда-даа чылдарда инарар үпел турган. Ам мырңай сүтүн элбээ-биле Бай-Хаак — Кочетого аразынын юруун үрүп эгелээр, кандалы түр када хаап кагдыны.

Ол орукту үрүп каарга, Кочетого суур-биле аргыгарды Межегейле, Онгар-Ховулап долганып аргыжыл турар алган.

Устунде адаанын үш Монгуштардан аңгылды, ийи анык оолдары база хүлээп алган мен. Анык оолдары ажилдаарга чүгээр, олардын-биле чүгүле эл-чөп-биле чугаалажып, ажилды эки организастап кээрге ол бүдүгүр боор-дур.

Николай ТОДОЯКОВ. Межегей суур.

ТҮҢНЕЛДЕРИН ҮНДҮРҮП ЭГЕЛЭЭН

«Кара-Булун» совхозу чарык тарылганы организастыгы эгелээш. Оон черде кылдыр мындыг чикенти кирип болду. Бо хүнгерге чедир 2900 га тараа культуруларындан 600 га кызылтасты, 170 гага суланы чаштырган.

Кол-ла чүве чүд дээрге, аяк-агынын удуругулар чаксы тарылгага механизаторларын хей-алдын көдүрүп, оларын ортузунга куш-ажылык чарышты организастааны болур.

Чарыштын түннелин 15 хонга-ла үндүрүп турар. Чоокта чаа шык бажырып турар механизаторларын аразына чарыштын түннелин үндүргөн. Бирги черде 108 га черини шыгы бажырып Валентин Оюн, ийги черде Алексей Монгуш болган. Олар бир-бир шоодай лаганды-биле, үшкү чер элээр Роман Монгуш бир шоодай рожи-биле шаптанган.

Деңир-оол ООРЖАК. Таңды кожуу.

БАЙДАЛ ЭКИ ЭВЕС

«Россия» совхозтун Чагытайда ийи аугаар бригадалында чаксы тарылганын чоруп турарында дүжүргөндө бестин чөмүлүн ийи К-700 безин күжүлүп, ийи К-700 безин трикторымның иш-ке киришпейтир турар. Чылдагааны — бразилиян мотору үндүлгө, өскөсиниң — аккумуляторы чок.

Ажыл-агы тарга культуурларын чаштырылганын чөмө май 18-ге кирген. Чыгырылда ийи агрегат ажилдап турар. Амга чедир барыктер дугайында чугаалаан адык чок. Оңу сядып алыр акша совокотанын чыгалгас. Оон үжүн үсүндө адаанымын ийи трактордук «дыштанш» турары ол.

Бригаданын столоваясында ашы-чөм арай киреинде, Ус аймаандан чүгүле марга-

Рөгөер-оол ООРЖАК. Таңды кожуу.

ПРЕЗИДЕНТ Ш. Д. ООРЖАК БАШТААН ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗАК ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫҢ МООЛГА АЛБАН ЧОРУУНУҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛЫ

1995 чылдың май 22. № 223. Кызыл хоорай.

Моолдун Чаззааның талаанын өзугаар, Президент Ш. Д. Ооржак баштаан Тыва Республиканы Чазак делегациязын 1995 чылдың апрель 17-20 хүннереде Моолга чорудан. Делегациянын сос-тавына В. В. Салчак, Ю. М. Шырап, Г. Ч. Ширшин кирген.

Делегация Моолдун наймыдалыгыче бар чораша, Уса-Нур аймакка доктаап, аймак чыгарызынын баштыңы Д. Намерий-биле, Сагил сумузуну удуртукчулазы болгаш малчылар-биле наймыралдыг, ажил-агылык учуражышкындарын эрттирген. Кызылга чогуштун харылзааларынын, оон иштинде кызылга-рга таарымча чок чүүлдерин болдурбаанын талазы-биле калбак болгалдар солчушкуну болган.

Уса-Нурга болганы ышкаш, Улан-Баторга Президентине, республика делегациязын кеңигүүнерине чыгып хүлээп алышыныны кылдып, улуг кичээгенин үндүргөн. Делегацияны Моолдун Президентизм Ш. П. Оңирбай хүлээп алган. Наймыралдыг бесөда үезинде Моолдун Президентизм болгаш Тыва Республиканың

Президентизи Моолда болгаш Россия Федерациязында, Тыва Республикада бот-тандырып турар чугула айтырылганы, чарыкчыларын, ийи таладыг салдыг-экономиктиг болгаш культуру харылзааларын калбарларынын, россия-моол кызылгаарынын тыва-моол участугу бажыларыннын айтырылганын чугаалашкан. Делегация Моолдун оралакчы премьери Ч. Пуревдорж-биле, албанын өске-даа кижилери-биле учуражып, чугаалажышкындарын кылган, машина тудуушкуну болгаш металл ажилдан кылдыр талазы-биле эртем-шнчилел төвүгүн эртем-шнчилел лабораториязынга, алгы-кештен, өшкү чөөгүндөн, теде дүгүндөн кылдыр бүдүрүр талазы-биле «Торгун Савхи» болгаш «Бун» компаниянын бүдүрүлгелерине, культуру, уран чүд албан черлерине чораз.

Делегацияны Моолга албан чорудуун түннелинде Протоколга ат салган, ында Россия Федерациязын болгаш Моолдун аразында наймыралдыг харылзаалар болгаш кызыл ажилдажылга дугайында 1993 чылдың январь 20-де ат салган Ке-

рээниң, а ол ышкаш, Моолдун Премьер-министри Ш. Жасрайын база Россия Федерациязынын Чаззааның Даргазы В. С. Черномырдинниң 1995 чылдың апрельде ат салганы дүжүргөндө чүүлдериң барымдалары Моолдун болгаш Тыва Республиканың аразында бот-болуна аныктыг харылзааларын хөгжүдөр талазы-биле эң чүүдү улганышкыннарын, тодарагы чүүлдериң айткан.

1995 чылдың февралда Улан-Баторга эрткен россия-моол Чазактар аразынын салдыг-экономиктиг болгаш эртем-техниктиг калды ажилдажылга талазы-биле комиссиязын үшкү хуралынын шнштигине дүүштүр региондыг болгаш кызылгаар чогуунуң калды ажилдажылгазынын талазы-биле комиссиязын тургузарын дүргедирин, Тыва Республиканың болгаш Моолдун аразында салдыг-экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш культуру калды ажилдажылганын дугайында дүжүргөндө доктааткан чоруну өзугаар белектээр база ат салып дугайында дүжүргүлгә чедип алдынган.

Даштыкы экономиктиг болгаш ажил-агылар ара-

зында харылзааларын тыва болгаш моол киржикчилерин тургузарына, дорт хаарылзааларын, калды ажилдажылга бүдүрүлгелерин тургузарына, специализацияны болгаш кооперацияны хөгжүдөрине болдунар-ла дузаы көрдүргөн шнштигилээш.

Тыванын машина тудуушкуну заводунун, Моолдун «Сум» компаниязынын машина тудуушкуну болгаш металл ажилдан кылдыр талазы-биле эртем-шнчилел болгаш шенелде төвүгүн ажилдан кылдыр чүүлдериң Тыва Республиканың болгаш Моолга радиоэлектрон улутпунун амгы удеги чаа хевирлерин бүдүрүр талазы-биле калды кылдыр ажилдарын ийи талазы-биле деткениң кады ажилдажылганың чаа хевир болган.

Протоколга дүүштүр Тыва Республиканың болгаш Моолдун яамылары, ведомстволары, Моолдун кызылга чорудуна аймактарын чыгарылары дараазында айтырылганы ажилдан кылдыры эргежок чугула:

— ам тудуп турар хой кеңинден тон даараа фабрикалар, лук чүп, ажилдап кылдыр бүдүрүлгениң, Кызыл хоорайда, Кызыл-Мажалик суурда ажилдап

турар эът комбинаттарының болгаш Моолдун кызылгаар чогууда аймактарын бүдүрүлгелер аразынын тыва болгаш моолдуң аймактарында болгаш чогууда аймактарында бүдүрүрүр эътти, дүктү, алгы-кеш чыг элин үнелиг аң кештерин болбазырадыр талазы-биле кооперация харылзааларын азы калды ажилдан бүдүрүлгелерин тургузар;

— Тыва Республикага дүк болбазырадып ажилдан кылдыр адирны тургузарынын концепцияны ажилдан кылдырыга моол специализатор киржилгези;

— Саяногорск (Хакасия) — Шагаан-Арыг — Кызыл (суг ооруу) — Улангом — Ховд (автоорук) аразын суг-авто-мобиль орук четкенин тудар талазы-биле эргежок чугула санаашкындарын белеткээр;

— автоотруктарын бот-тандырып калды ажилдан кылдырыга моол специализатор киржилгезин дилээрин

Ийи талаар удур-дедир санажылгаларга национал валюталарын ажилгаар болгаш оон соонда анаа үндөйлөш, регионалдыг санжылга-топтерин тургузарынын айттырылганы дугайында Россия Федерациязын болгаш Моолдун сан-хөө банк организындан дилээрин

Президент Ш. Д. ООРЖАК баштаан Тыва Республиканың (Россия Федерациязы) делегациязының Моолга албан чорунун түннелдериниң талазы-биле ПРОТОКОЛ

1995 чылдың апрель 17-ден 20 хүннереде чедир Президент Ш. Д. Ооржак баштаан Тыва Республиканың делегациязы албан чоруну кылган чораша.

Делегация Моолга чоруп турар үезинде Моолдун Оралакчы-Премьери Ч. Пуревдорж болгаш албанын өске-даа кижилери-биле учуражып, чугаалажышкындарын кылган.

Тыва Республиканы Президентизи Ш. Д. Ооржактын Моолдун Президентизи Ш. П. Оңирбай хүлээп алган.

Делегация чамдык улутпур бүдүрүлгелеринге болгаш культуру албан черлеринге чораша.

Россия Федерациязынын болгаш Моолдун аразында 1993 чылдың январь 20-де ат салганы наймыралдыг харылзаалар болгаш калды ажилдажылга дугайында Керээниң чүүлдереине үндөйлөш, Талалар салдыг-экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш культуру калды ажилдажылгазын хөгжүдөр иштигине айтырылганын чугаалашкан. Бот-болуна аныктыг калды ажилдажылганын хөгжүдөр иштигине да сонуургалын барымда-

лаш. Талалар моон алаанды чүүлдерин дугайын дүжүргүшкан.

1. Салдыг-экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш культуру калды ажилдажылгазынын дугайында Тыва Республиканы болгаш Моолдун аразында дүжүргүлган доктааткан чоруну өзугаар белектээр база ат салып чүүлдүгүзүп көргөн.

2. Регионалдыг болгаш кызылгаар чогууну кады ажилдажылгазынын талазы-биле комиссиязын салдыг-экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажилдажылга талазы-биле россия-моол Чазактар аразынын комиссиязын 1995 чылдың февралда Улан-Баторга эрткен III хуралынын шнштигине дүүштүр тургузарын дүргедиринге дуза кадар.

3. Даштыкы экономиктиг болгаш ажил-агы аразынын ажил-чорудулгазынын тыва болгаш моол киржикчилерин лорт хаарылгазынын тургузарында, калды ажилдажылга бүдүрүлгелерин тургузарында, специализацияны болгаш

кооперацияны хөгжүдөрине дуза кадар.

4. Тыванын машина тудуушкуну заводунун болгаш Моолдун «Сум» компаниязынын машина тудуушкуну болгаш металл ажилдан кылдыр талазы-биле эртем-шнчилел болгаш шенелде төвүгүн чогаалдып, ажилда кылган чүүлдерине үндөйлөш, Тыва Республика болгаш Моолга радиоэлектрон улутпунун амгы удеги хевирлеринин продукцияларын бүдүрүр талазы-биле калды кылдыр ажилдарын деткип.

5. Дараазында айтырылганы ажилдан кылдыры Тыва Республиканы болгаш Моолдуу яамыларына, ведомстволарына, Моолдун кызылгаар чогууда аймактарын чыгарыларынга дагашыр;

— кады ажилдажылга бүдүрүлгелерин азы үнелиг аң кештерин, алгы-кеш чыг эдин, дүктү болгаш эътти (Тыва болгаш Моолдун кызылгаар чогууда дүжүрүп турар) Кызылга ам тудуп турар хой кеңинден тон даараа фабрика, дүктүн баштыгы ажилдап кылдыры чорудар бүдүрүлгөгө, Кызыл хоорайда, Кызыл-Мажалик суурда бол-

гаш Моолдун кызылгаар чогууда аймактарын бүдүрүлгелерине болбазырадып кылдыр кооперация харылзааларын тургузар;

— Тыва Республикага дүк болбазырадып адыоны тургузар концепцияны ажилдан кылдырыга моол специализатор киржилгези;

— Саяногорск (Хакасия) — Шагаан-Арыг — Кызыл (суг ооруу) — Улангом — Ховд (автоорук) аразын суг-автоорук четкенин тудар талазы-биле эргежок чугула санаашкындарын белеткээр;

— автоотруктарын бот-тандырып калды ажилдан кылдырыга моол специализатор киржилгезин тургузар;

Ийи талаар удур-дедир санажылгаларга национал валюталарын ажилгаар болгаш оон соонда анаа үндөйлөш, регионалдыг санжылга-топтерин тургузарынын айттырылганы дугайында Россия Федерациязын болгаш Моолдун сан-хөө банк организындан дилээрин

Моолдун кызылгаар чогууда аймактарын бүдүрүлгелер аразынын тыва болгаш моолдуң аймактарында болгаш чогууда аймактарында бүдүрүрүр эътти, дүктү, алгы-кеш чыг элин үнелиг аң кештерин болбазырадыр талазы-биле кооперация харылзааларын азы калды ажилдан бүдүрүлгелерин тургузар;

Тыва Республикага дүк болбазырадып ажилдан кылдыр адирны тургузарынын концепцияны ажилдан кылдырыга моол специализатор киржилгези;

Саяногорск (Хакасия) — Шагаан-Арыг — Кызыл (суг ооруу) — Улангом — Ховд (автоорук) аразын суг-автоорук четкенин тудар талазы-биле эргежок чугула санаашкындарын белеткээр;

автоотруктарын бот-тандырып калды ажилдан кылдырыга моол специализатор киржилгезин дилээрин

Ийи талаар удур-дедир санажылгаларга национал валюталарын ажилгаар болгаш оон соонда анаа үндөйлөш, регионалдыг санжылга-топтерин тургузарынын айттырылганы дугайында Россия Федерациязын болгаш Моолдун сан-хөө банк организындан дилээрин

Моолдун Оралакчы-премьер Ш. Д. ООРЖАК, Ч. ПУРЭВДОРЖ.

Бичи болгаш элээди уругларның чайгы дыштанылгасын, кадыкшыдылгасын, ажилдаарын организаастар талазы-биле хемчеглер дугайында ТР-нің Чазаның ДОКТААЛЫ

1995 чылдың май 19. № 213. Кызыл хоорай.

Социал-экономиктиг бай- дада бергедешкиннер тур- ган-даа болза бичи болгаш элээди уругларның дышта- нылгасын таарымчалыг байдалдарын тургуза тала- зы-биле амылар, ведомств- лар, профивилелдернин рес- публика чөвүлели, кожуун- нар болгаш Кызыл Базе Ак- Довурактың хоорайлар ча- гыралары 1994 чылда то- даргай аякыды кылган. Бүгү хевиринч лагерлеринге 12 муң аякы бичи уруг- ларның кадыкшылын бы- жыгалаан, оң шитинде рес- публикадан дашкаар «Орле- но», «Онеан», «Арте» деп бичи уруглар топтерине 100 аякы уруг барып дыштанын. Шкоолар чанын- ын хундуусу лагерлеринге 6330 уругларын, оларның шитинде 4600 өскүс болган эвээш хандырылганы кой аян-толдуг өг-бүледерини уругларын дыштандырган.

Социал-экономиктиг бай- дада бергедешкиннер тур- ган-даа болза бичи болгаш элээди уругларның дышта- нылгасын таарымчалыг байдалдарын тургуза тала- зы-биле амылар, ведомств- лар, профивилелдернин рес- публика чөвүлели, кожуун- нар болгаш Кызыл Базе Ак- Довурактың хоорайлар ча- гыралары 1994 чылда то- даргай аякыды кылган. Бүгү хевиринч лагерлеринге 12 муң аякы бичи уруг- ларның кадыкшылын бы- жыгалаан, оң шитинде рес- публикадан дашкаар «Орле- но», «Онеан», «Арте» деп бичи уруглар топтерине 100 аякы уруг барып дыштанын. Шкоолар чанын- ын хундуусу лагерлеринге 6330 уругларын, оларның шитинде 4600 өскүс болган эвээш хандырылганы кой аян-толдуг өг-бүледерини уругларын дыштандырган.

Од бүгү сорулгаларга 1 миллиард аякы рубльди, оң шитинде республика бюджетинден — 477 мил- лион рубльди, Россия Фе- дерациязынын курвалар фон- дузундан — 330 млн. рубль- ды, социал страхование фон- дузундан — 258 млн. рубль- ди, эмчелге страхование- ден — 100 млн. рубльди, а- да-иелер дадырындан — 40 млн. рубльди, а ол ы- кач кожууну бюджетте- ринин акша-хөргенгилерин- ден чарыгдан.

1. Кожуунуар, Кызыл бол- ган Ак-Довурак хоорайлар чагыргаларынын даргала- рын чайгы үеде бичи уруг- ларнын болгаш элээдлерин- ни күш-аылын база дыш- танылгасын организаастар дугайында айтырганы проф- вилелдернин алылар ком- итеттери болган аякы-агыл үдүрүчүлөрү-биле калды чугуалажы көөр, ук аякы- ды бичи болгаш элээди уругларнын социал камгала- лынын чугула аргазы кыл- дыр санап көөр, хайгааралы чок аркан бичи уруглар- нын, эвээш хандырылгалыг болгаш ала-иелерини уругларын, инвалид уруг- ларын, ала-иелери инвалид уругларын эки дыштанды- разын, аякы-биле хандыра- зын организаастар, чайгы дыштанылганы үезинде элээди- лерге аякылдар черлерин тып бээр.

Бындг болза-даа бичи уругларын кадыкшылар ал- бан-черлеринин бар бааза- ларын дээштик кылдыр аякы- лавайн келгени, ведомств- лар аразынын калды аякы- даялгалын долу хемчээл- диг боттандыбайн турганы, ол чорук бичи болгаш элээди уругларнын чайгы дыш- танылгасын, кадыкшыдыл- гасын, оларны аякы-биле хандыраарн организаастар талазы-биле айтыргаларнын шитирелдеринин, ко- жууннар чагыргаларынын бот-чайлалттарында чедир- генин амыларнын ведом- стволарын кожууннар бол- гаш Кызыл, Ак-Довурактың хоорайлар чагыргаларын бичи база элээди уруглар- нын чайгы дыштанылгасын организаастар талазы-биле аякы-хөргөн өөрелди көргөн- ни багыттал иреткен.

2. Дараазында чүүлдерин бадылар: — бичи уругларнын бол- гаш элээдлеринин 1995 чылдын чайынында дыштан- ылганын, кадыкшылын быжыглаарнын, оларны аякы-биле хандыраарн организаастар талазы-биле республика ком- иссиязынын составын; — бичи уругларнын, элээдлеринин 1995 чылда чайгы дыштанылгасын, кадыкшылын быжыглаарын, оларны аякы-биле хандыра- зарн организаастарында ча- гыргаларын шитирелдеринин 3.8 миллиард рубль, оң шитинде Тыва Республиканын Өөредилге Яамызынын талазы-биле 2.549 млрд.

Таңды кожуун чагыргазынын, өскүс болгаш инвалид уругларга социал деткимче көргүзер талазы-биле ажилының дугайында ТР-нің Чазаның ДОКТААЛЫ

Таңды кожуунда инитизи- биле 118 инвалид болгаш 190 өскүс уруглар бар. Уругларнын өскүс калыр болган инвалид аялар чоруктун кол чыдаагынын өг-бүле тупайн, сааттарла чоруктун көвүдээзинде, кол- до акыл-агында күш-аыла- ды таарымчалыг байдалдар тургустанында, ала-и- елер орнузда ара-лар- лаар чоруктун белк- дең- неде турарында.

Угаан-сарылы кошкан уруглары Кызыл-Арның шукола интерналында эмчел, чурталды турар. Ында ам- ы үеде 63 кижиле хаара тур- туналган.

Амгы социал деткимшин айтыргалары чиди-биле тургустууп турар үеде ин- валид уругларын, өскүстер- ин болгаш ала-иезинин хай- гааралында үген уруглар- ны камгалар талазы-биле чагыра черлеринин аякы- дакчылары чаа дилээзини керип тупа, акша-тогерити көрүп тургаш, ботугу дуа- зын көргүзүп турар.

Таңды кожуунда инитизи- биле 118 инвалид болгаш 190 өскүс уруглар бар. Уругларнын өскүс калыр болган инвалид аялар чоруктун кол чыдаагынын өг-бүле тупайн, сааттарла чоруктун көвүдээзинде, кол- до акыл-агында күш-аыла- ды таарымчалыг байдалдар тургустанында, ала-и- елер орнузда ара-лар- лаар чоруктун белк- дең- неде турарында.

Өскүс болган инвалид уругларнын чурттаар чер- лерин талазы-биле айтыр- галары өөредилге, кадык- камгала болган чонун социал деткимче килдистери доктаамал кичээгинин тө- вүнде ал турар. Олар Тыва Республиканын Президенти- нин 1992 чылдын апрель 28-те үндүргени «Өг-бүле- нин, нечашты камгалары- ның талазы-биле сонгаар- ды болбас хемчеглер дуга- ында» № 1 Чарынын болгаш өг-бүлени бы- жыглаарынын, мени болгаш чашты камгаларынын куру- не програмказы Тыва рес- публикада 2000 чылда че- дир сайгарып талазы- биле 1993 чылдын август 9-та хулааз алган Тыва Республиканың Чазаның 314 дугаарыг доктаалын аякы- ланга үндээлел турар.

Угаан-сарылы кошкан уруглары Кызыл-Арның шукола интерналында эмчел, чурталды турар. Ында ам- ы үеде 63 кижиле хаара тур- туналган.

Кожуун чагыргасы «Тыва- нын уруглары» деп програм- маны бадылал алган. Ында инвалид болган өскүс уруг- ларны өг-бүлелерге тускай дузаны көргүзери көрдүн- гөн. Бирги болган ийги бо- лүктүн инвалид уругла- рынга эм-танын халаска бээр-практика негетер тур- дар. Биожеттик сан-хөөзүн- ден 14 инвалид уругларга эмчи дузанын көрүскен. Кал- дын быжыгала алыры биле чамдык уругларга халас

аарындан аараан уруглар- нын шимчээзини кылырны аякылдар дерин-хөргөскелдер садил, кылдырып аларын- ның талазы-биле айтыр- галар шитирелдеринге шим- чегир чорун көргүскел турар. Кожуунда школа ча- турган интернаттары хады- нып азы оларны кандыг-бир өскө черлерин аякылгалы- га берип турар. Оларны өөредилге-материалды баа- за черлери кылдып алыры- биле аякыл чорутуумайн турар. Кожуунда өскүс уруг- ларын болган интернат чер- лерин дооскан уругларны аякыла тургузар, бажык- балгал-биле хандыр тала- зы-биле айтыргалар оожум шитирелдерин турар.

2. Таңды кожуун чагыр- газына: — 1995 чылдың июнь 10-та чедир өскүс болган инвалид уругларга социал деткимченин екиндер тала- зы-биле алаа сонугралдыг организаастарын болган ведомстволарын каттышкан аякы-чорудулганын хем- чеглерин аякылдал кылгыр; — Аякылды урутук- чудары биле калды инвалид болган өскүс интернат черлеринин кичээттенерини келер үе мергенли шилди алыры-биле таарым- чалыг байдалдарын кылдып таарып аякылдар тургу- зар, көзөңүн күш-аыкты чачыдарында дадыктарып, хаара турар.

3. Тыва Республиканың Чазаның доктаалында: 1. Таңды кожуун чагыр- газына: — 1995 чылдың июнь 10-та чедир өскүс болган инвалид уругларга социал деткимченин екиндер тала- зы-биле алаа сонугралдыг организаастарын болган ведомстволарын каттышкан аякы-чорудулганын хем- чеглерин аякылдал кылгыр; — Аякылды урутук- чудары биле калды инвалид болган өскүс интернат черлеринин кичээттенерини келер үе мергенли шилди алыры-биле таарым- чалыг байдалдарын кылдып таарып аякылдар тургу- зар, көзөңүн күш-аыкты чачыдарында дадыктарып, хаара турар.

4. Тыва Республиканын чонунун социал камгалал яамызы «Ие болган чап- тал» деп сезонун «Чедер» кооператив баазанын организаастар, чонга социал деткимчинин федералдыг кур- лар фондузунун республика эмнээшкни, шыкындырган элт-боттун орну кылдыр ил- дыр кылылал чүдүлү кыл- дырып алырында дузалары, сижкинин амылганын, ааргы- турганын кадын катар тур- гузанын хемчеглерин өөр- чөпү, тускай тренажорлар, спортулдар дерин-хөргөскелер хамааржыр болгаш оларны саздып, тургузуу алырында акша-тогеритин үндүрүп бээр. Угаан-сарылы багай, өзүлдезинде кемин уруг- ларны өг-бүлелерин ада- незинге аарынын экирпитер- инин үндөзинин өөредип тургузанын болган програм- манн тургузанын болган бот- тандыраарнын айтыргалары өөринер.

5. Уку доктаалын куу- селдезини контролон Чаз- ак Баштыгынын социал деткимчын талазы-биле ора- далачызынын секретары- нандына (Саая) дагыар.

6. Уку доктаалын куу- селдезини контролон Чаз- ак Баштыгынын социал деткимчын талазы-биле ора- далачызынын секретары- нандына (Саая) дагыар.

7. Уку доктаалын куу- селдезини контролон Чаз- ак Баштыгынын социал деткимчын талазы-биле ора- далачызынын секретары- нандына (Саая) дагыар.

ТАҢДЫ КОЖУУН ЧАГЫРГАЗЫНЫН, ӨСКҮС БОЛГАШ ИНВАЛИД УРУГЛАРГА СОЦИАЛ ДЕТИМЧЕ КӨРГҮЗЕР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ АЖИЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ТР-НІҢ ЧАЗАНЫҢ ДОКТААЛЫ

Таңды кожуунда инитизи- биле 118 инвалид болгаш 190 өскүс уруглар бар. Уругларнын өскүс калыр болган инвалид аялар чоруктун кол чыдаагынын өг-бүле тупайн, сааттарла чоруктун көвүдээзинде, кол- до акыл-агында күш-аыла- ды таарымчалыг байдалдар тургустанында, ала-и- елер орнузда ара-лар- лаар чоруктун белк- дең- неде турарында.

Таңды кожуунда инитизи- биле 118 инвалид болгаш 190 өскүс уруглар бар. Уругларнын өскүс калыр болган инвалид аялар чоруктун кол чыдаагынын өг-бүле тупайн, сааттарла чоруктун көвүдээзинде, кол- до акыл-агында күш-аыла- ды таарымчалыг байдалдар тургустанында, ала-и- елер орнузда ара-лар- лаар чоруктун белк- дең- неде турарында.

8. Уку доктаалын куу- селдезини контролон Чаз- ак Баштыгынын социал деткимчын талазы-биле ора- далачызынын секретары- нандына (Саая) дагыар.

9. Уку доктаалын куу- селдезини контролон Чаз- ак Баштыгынын социал деткимчын талазы-биле ора- далачызынын секретары- нандына (Саая) дагыар.

10. Уку доктаалын куу- селдезини контролон Чаз- ак Баштыгынын социал деткимчын талазы-биле ора- далачызынын секретары- нандына (Саая) дагыар.

11. Уку доктаалын куу- селдезини контролон Чаз- ак Баштыгынын социал деткимчын талазы-биле ора- далачызынын секретары- нандына (Саая) дагыар.

100 ЧЫЛ-БИЛЕ САНАТТЫНЫП ТУРАР

Бүгү-россиянын элээр чорук болган кадыкшыл ин- тилелдин Тывада салбырыг даргазы Наталья Борис- овна Тыргак-Карга чопта чаа учурагы берген, сал- бырыг бөгүнде аякы-чорудулгасы сонуграган, Кызыл- га «Тыва шай» байыралын эртирер деп турарын дугайын айтырган. Од байыралга хамаарып турган чорукчуларын чуну биле алаа эки? Н. В. Тыргак- Карга солуга берген интервьюнго ол айтырыга хара- ышы берген.

— Чонунуң кадык-чаагай амыдыралыга хамаарып- тыр ботдунар-ла хемчеглер- ин ап чорудуп турар бис. Чонунуң кадыкшылы атыг клүбту ажиткан, оң аякы- дакчылары чонга ачы-дуа- зын чедирип турар. Аякы келген кижилерге эм- нээшкни ачы-дуазы чоруда- рында аныда, сагыш-сеткил, мөзү-шынар кижизидилгези- ның талазы-биле аякылдар ында тургустууган клүбтар аайы-биле чорутууп турар.

— Чонунуң кадык-чаагай амыдыралыга хамаарып- тыр ботдунар-ла хемчеглер- ин ап чорудуп турар бис. Чонунуң кадыкшылы атыг клүбту ажиткан, оң аякы- дакчылары чонга ачы-дуа- зын чедирип турар. Аякы келген кижилерге эм- нээшкни ачы-дуазы чоруда- рында аныда, сагыш-сеткил, мөзү-шынар кижизидилгези- ның талазы-биле аякылдар ында тургустууган клүбтар аайы-биле чорутууп турар.

— Чонунуң кадык-чаагай амыдыралыга хамаарып- тыр ботдунар-ла хемчеглер- ин ап чорудуп турар бис. Чонунуң кадыкшылы атыг клүбту ажиткан, оң аякы- дакчылары чонга ачы-дуа- зын чедирип турар. Аякы келген кижилерге эм- нээшкни ачы-дуазы чоруда- рында аныда, сагыш-сеткил, мөзү-шынар кижизидилгези- ның талазы-биле аякылдар ында тургустууган клүбтар аайы-биле чорутууп турар.

Клубтун кылып чорудар аякылдарын чонга чарлап дүңдүлдүп турар бис. Бичи уругларга эмнээшкни массажи халас кылып турар, 14 харга чедир 211 уругга ол ачы-дуазын чедирген. Уруглар эмнээш Татяна Шагдаровна Ор- ганизацияны эки үндөлдө- жакты аякы эки үндөлдө- жакты аякы алаа өөрүп чедирген илергелеп ту- рар. Хой уругларыг ада- иелер көзүп, эмнээш ачы- дуазынын ап турары эки. Улуг улуска массаж дээш бир удаа киреринин төлөви- ниң — 5 муң рубль. Амгы байдал-биле ыныдыр-ла улуг эвес өртөк-тир.

Москвадан космос-психо- логия институтун дооскан специалист Вадим Монгуш- ович Минир-оол коллегасы Алексей Очур-оолович Ша- равин-биле кадыкшыл куу- селге чедирелген эмнээшкни үндөлдө- жакты аякы алаа өөрүп чедирген илергелеп ту- рар. Хой уругларыг ада- иелер көзүп, эмнээш ачы- дуазынын ап турары эки. Улуг улуска массаж дээш бир удаа киреринин төлөви- ниң — 5 муң рубль. Амгы байдал-биле ыныдыр-ла улуг эвес өртөк-тир.

— Чонунуң кадык-чаагай амыдыралыга хамаарып- тыр ботдунар-ла хемчеглер- ин ап чорудуп турар бис. Чонунуң кадыкшылы атыг клүбту ажиткан, оң аякы- дакчылары чонга ачы-дуа- зын чедирип турар. Аякы келген кижилерге эм- нээшкни ачы-дуазы чоруда- рында аныда, сагыш-сеткил, мөзү-шынар кижизидилгези- ның талазы-биле аякылдар ында тургустууган клүбтар аайы-биле чорутууп турар.

— Чонунуң кадык-чаагай амыдыралыга хамаарып- тыр ботдунар-ла хемчеглер- ин ап чорудуп турар бис. Чонунуң кадыкшылы атыг клүбту ажиткан, оң аякы- дакчылары чонга ачы-дуа- зын чедирип турар. Аякы келген кижилерге эм- нээшкни ачы-дуазы чоруда- рында аныда, сагыш-сеткил, мөзү-шынар кижизидилгези- ның талазы-биле аякылдар ында тургустууган клүбтар аайы-биле чорутууп турар.

Москвадан космос-психо- логия институтун дооскан специалист Вадим Монгуш- ович Минир-оол коллегасы Алексей Очур-оолович Ша- равин-биле кадыкшыл куу- селге чедирелген эмнээшкни үндөлдө- жакты аякы алаа өөрүп чедирген илергелеп ту- рар. Хой уругларыг ада- иелер көзүп, эмнээш ачы- дуазынын ап турары эки. Улуг улуска массаж дээш бир удаа киреринин төлөви- ниң — 5 муң рубль. Амгы байдал-биле ыныдыр-ла улуг эвес өртөк-тир.

Москвадан космос-психо- логия институтун дооскан специалист Вадим Монгуш- ович Минир-оол коллегасы Алексей Очур-оолович Ша- равин-биле кадыкшыл куу- селге чедирелген эмнээшкни үндөлдө- жакты аякы алаа өөрүп чедирген илергелеп ту- рар. Хой уругларыг ада- иелер көзүп, эмнээш ачы- дуазынын ап турары эки. Улуг улуска массаж дээш бир удаа киреринин төлөви- ниң — 5 муң рубль. Амгы байдал-биле ыныдыр-ла улуг эвес өртөк-тир.

Москвадан космос-психо- логия институтун дооскан специалист Вадим Монгуш- ович Минир-оол коллегасы Алексей Очур-оолович Ша- равин-биле кадыкшыл куу- селге чедирелген эмнээшкни үндөлдө- жакты аякы алаа өөрүп чедирген илергелеп ту- рар. Хой уругларыг ада- иелер көзүп, эмнээш ачы- дуазынын ап турары эки. Улуг улуска массаж дээш бир удаа киреринин төлөви- ниң — 5 муң рубль. Амгы байдал-биле ыныдыр-ла улуг эвес өртөк-тир.

Москвадан космос-психо- логия институтун дооскан специалист Вадим Монгуш- ович Минир-оол коллегасы Алексей Очур-оолович Ша- равин-биле кадыкшыл куу- селге чедирелген эмнээшкни үндөлдө- жакты аякы алаа өөрүп чедирген илергелеп ту- рар. Хой уругларыг ада- иелер көзүп, эмнээш ачы- дуазынын ап турары эки. Улуг улуска массаж дээш бир удаа киреринин төлөви- ниң — 5 муң рубль. Амгы байдал-биле ыныдыр-ла улуг эвес өртөк-тир.

ЧОГААЛЧЫЛАР ХАЖЫЗЫНГА АРТПААНАР

Май 23-те Тываның бөлүк чогаалчыларының хуралы болуп эрткен. Адаа чогаал- чылар бо хуннерде Чечен республикада болуп турган болушуннарга хамаарып турарын чуну чүдү айтырганы чугаалашкан болгаш ук бо- лушуннарга боттарынын хамаарылызын, көрүш-туру- суун илереткенер. Бир тара- дында ол суралгы татар чогаалчы Айдар Халиминин (Наберезные Челны хоорай) Чеченда ужур-дурум чок, ханыг дайыны доразан

соксадыр дээш хуусаа чок аянч-чарлаан политикаг уурданышынын деткези- нын база ийи талазында бо хуннерде Тывадан Чеченге бөлүк ОМОН шериглери чорудуп турарында уурла- нышынын илереткени бо- лур.

Ук хуралга санал берген анык-даа, хоорун-даа чогаалчылар, ылангыч «Улуг-Хем» сеткүүлүн кол рек- татору, шүдүкчү Ч. Ч. Куулар бо талазы-биле бо- дунуң саналына амгы үеде, кужан КНО болгаш Бүгү делегейин күш-аыжы орга- низациязынын шитирелдерин бадылгалган болгаш ук чоннарны делегей конфе- ренциянын бо чылын чогум- на Россияга эртирери кор- дунген турда, Чеченда да- ың чорудулганы калды- лаа угаан-сарылыг чорук- на дүлүшенин айттып чуга- ланган. Чогаалчылар ол ы- каш база бир чугула чүүл —

үстүнде айтканымыс конфе- ренция баш удур шилгелге боттоттарын чорукка калдырган. Тывадан ОМОН- чунуң бөлүк отрядын чорук- чылын буруу шаап, ол шер- иглери дедир келдирти- рин негешиван, үстүнде айтканын чуулдары чугу- лаа ап көөрү-биле ТР-нің Чазаның болган Дээди Хуралдын кичээнегине са- налал кинргенер.

Тыва Республиканын Чазаның болгаш Дээди Хуралдың кичээнегине

Бистер, бөлүк чогаалчы- лар, Чеченда тунузу чок апар чыдар, хой-хөй кижилерин амылгында чедир турар ханыг дайынын уруктарын — анаа көрүп олурар харымыс чок болу берди. Сөөлүг үеде ында амгы шагыин аякылдары хоругтуг, амылгы амытан тыннын үндөзини-биле үзүп шидатар чепкени аякылдал турары угаан-сарылыг инжилерин сагыш-сеткилин дүлүрүпсез араа чок-тур. «Хоолу чок дүдөөвиң чепсектең оппози- ция болуу» деп сылдыг дүлдөгү болуп принципти дүлдөгү, кожа-хөбөзү нады амыдыраарынын аргаын калды-даа байдалда дилеп тывар ужуруг бис. Чоок- тааа ОМОН шериглери Чеченге Тывадан чорутка- ны дээр-ле, чүдге чечен- нер-биле эвес, мусулман шажынын өске-даа чонна- ры-биле тываларын ара-

уламчылашынаан, Чеченда ханыг дайынын доп-доразан сокоткан, тур- густунан келген байдалды бо-чепсек кужу чока шити- бирээринче кийгырыны салып тур бис!

Сөөлүг айларда Чеченда дайын чоннар аразынын месилдежининин өзү- лүг олда апар чыдарын эскерип тур бис. Бистер, тывалар чүдүлгөвис, дымлы- выс аны-да болза, аймак- сок барылаалап ылгашпас, өске наллыгы чонуга хун- дүлдөгү болуп принципти дүлдөгү, кожа-хөбөзү нады амыдыраарынын аргаын калды-даа байдалда дилеп тывар ужуруг бис. Чоок- тааа ОМОН шериглери Чеченге Тывадан чорутка- ны дээр-ле, чүдге чечен- нер-биле эвес, мусулман шажынын өске-даа чонна- ры-биле тываларын ара-

зында бот-боттарынын эки билчир, хүндүлөжир чорукка канчал-даа догум болбазы билдигит. Тывадан барган ОМОН шеринде колдуула- ла тыва националдыг оол- дар бар. Оларын ынар чорудары ыныр-ла эргежок чугула, канчал-даа чылдар аргакон кемчег турган бе, кымнын башталганы биле оларын чоруктанып, ол оол- дарын ала-иези ону билди бе деп айтырып оорду- луур. Инда месилдежинини- нерин күтпө тыва чугула- лдыкышкынын аргазы- биле шитирелдерин кийгыр- тип тур бис.

Серээ Шетович ОМЗААР

1995 чылдың май 28-те хоочун башкы, партия ажылдакчызы, телерадиожурналисты Серээ Шетович Омзаар херектен амьдралынаан чарып чоруткан. С. Ш. Омзаар 1933 чылдың сентябрь 15-те Каа-Хем ко-жууунун Бурен-Хемге ол уеле ызыгууртан бай диттин, эг-теринин хавыртып, кыздат-тырып чоран өг-бүлөгө төрүтүнген. Оон ол ызыгуу алы-зында барып өй-шарыда эр-тем-билги чедип аарынга элэн шаптыктыг болган. Күш-ажылчы намдарын 14 хар-лында Бурен-Хем МЧАЭ-ни-ге ажылдааны-биле эгелээн. 1954—1956 чылдарда кызы-гаарга шериг албанын эртыр-генинин соонда, сес-ле класс эртемин анык оол Сүт-Хөл ко-жууунун Алдан-Маздыр суура башкылап челе бербез, өзү ажылып уламчылап, Эрэн ко-жуунунун школынгарына баш-кылап чораш, партия ажыл-дыче шилчээн. Ол партиянын Тес-Хем, Каа-Хем райкома-рына элэн хей чылдар дур-гузунда инструкторлап, килдиз эргелекчизини оралакчызы бооп ажылдап чораш. Ол-ла уеле партиянын ортумак, дээ-ди школанын бот-өөредилге-биле дооскан. 1974 чылда амьдрал бай-далдарынын айы-биле Кызыл

ЧАРЛАДАР

МӨӨРЕЙЖЕ ЧАЛАЛГА

Култураның болгаш дыштанылганың национал парыгынга Июнь 1-де 13 шакта инвалид бичи уругларнын чураан чуруктарын, боттарынын холлары-биле кылган кылгыларын ДЕМГЕЛГЕЗИ болуп эртер. Мөөрейге киржир кездиглерин билдирин-киннерин июнь 1-ге чедир Тыва Республиканың Чонунда социал камгалал яамызынын черинге дараазында медээлерин долдурга бээр: алы, адазынын алы, хар-назын, чуртпал турар черинин адрези. Эң эки кылгыларын, чуруктарын авторлары дипломнар болгаш өртектин белектер-биле шанна-дыр. АИТЫРЫГЛАР САЛЫР ТЕЛЕФОННАР: 3-53-37, Чонунда социал камгалал яамызы, 3-05-20 — Аныктар херектеринин талазы-биле яамы.

АГАР БОЙДУСТУҢ СООК БООП ТУРАРЫ-БИЛЕ

Үш-Белдир курортунга дыштанылганың бирги сезону июнь айның 9-та ажыттынын дымнадыл тур. — Бирги сезон июнь 9-тан 26-га чедер. — Ийги сезон июнь 26-дан июль 14-ке чедер. — Ушкү сезон июль 14-тен август 1-ге чедер. — Дөрткү сезон август 1-ден август 18-ке чедер. — Бешки сезон август 18-тен сентябрь 5-ке чедер. — Алдыгы сезон сентябрь 5-тен сентябрь 23-ке чедер. Курортун баштаар чери.

«СЕМЕНДЖА» дээр магазин дараазында ба-рааныры сүмелеп турар: — шкслачы уругларга 34-тен 38 хемчээлдиг костюмнер; — бичи уругларга часкы-күскү тоннар, 30-ден 40 хемчээлди; — хөрээжен улуска 50-ден 60 хемчээл чедир рейтузалар бар; — бичи уругларга комбинезоннар, бичи оруч-нар шыгылары; — дүктегер болгаш чоттунар аржыылдар, уктар; — бичи уруглар илдиктери.

Чедип келир алдизи: Кызыл хоорай, Бухтуев кудумчузу. 1. «Аэропорт агентствозу» деп автобус доктаар черге чедир чоруур. Тыва Республиканың Күрүне өнүзүн эргелеп башкаар комитеди АТБ-12-ле акционер нити-ледин чингине директорунун албан-дуажалыгына конкурсту чарлап тур. Билдиринкинин 1995 чылдың май 30-ден июнь 21-ге чедир хүлээп алыр. Бо адреске келир: Кызыл, Чүлдүм кудумчузу 18, Чазак бажыны, 424 дугаарлыг кабинет. Телефон 3-78-24.

К И Н О

- МАЙ 30-ДЕ «НАНЫРАЛ» «Сээнд-биле калы мен» (2 серия) 10,00, 13,00, 16,00, 19,00. «ВОСТОК»: «Айылдыг Видеозала»: Быжыг тоорук хайгаараышкылар (АКШ) саям» (АКШ) 3,30, 14,30, 14,00, 16,00, 18,00 шактар. 19,20, «Дүкениң чыры» да. (АКШ) 12,00, 17,00 шактар. «КАА-ХЕМ»: «Черлиң ыг-тарын» 13,30, 15,30, 17,30 шактар. «ВОСТОК»: «Айылдыг Видеозала»: Быжыг тоорук хайгаараышкылар (АКШ) саям» (АКШ) 3,30, 14,30, 14,00, 16,00, 18,00 шактар. 19,20, «Дүкениң чыры» да.

«Шың» солунун ажылдакчызы А. Х. Аириң каг-нези, күш-ажылдыг хоочун Ирина Петровна ЧАШУХИНАНЫ 82 харлында мөчээни-биле холбаштыр редакцияның коллективни апап болгаш оон өг-бүлелинге ханы кажы-далды илергейлеп тур.

Бин Хем кожуунун «Сесерлиң» совхозунун малчыны Виктор Салчаквич ДОТПААНЫН 1995 чылдың май 27-ле аар арааш мөчээни дыңнат-пышап, соң өөнү эзинге, чоок төрелеринге, кудала-рынга ханы кажыдалды илергейлеп тур бис. Болук эл-өөрүндө.

АГАР САНЫ: «Тыва соьбанк» № 363505

Владимир Кара-Сол Дан, хаядазы үнген Хүннүн, чурту (ДЕЛГЕРЕҢГЕЙ ОРУК ДЕМДЕГЕЛИ)

(Эгежи № 96, 97, 99 «Шыда»). Дугуружаныыс бээ-таар Япониядан Тываже өөренилгил болгаш ямбыр-гак туризм (ацнаар, балык-таар, археологиянын болгаш арга-бурунгуу турскаал-дарын өөренип) кылган кел-чөрүн үстүнге алдаанын дээрлик уштап-бангаш чо-руулар ужурул. Биргээр чу-галаларга, эл-харылазанын шапкынчылары ол. Бистин болгаш өске чурттарынын эр-темденерин кириништип тургаш Тываны Азия дитин агаар-бойду хумага-лаан, эге хемчегин үлгер-камгалалдыг чери кылдыр тал-лазы-биле санал-онал сол-чуушкунары база болган. Хүн далай биле океан уун-че чываап бады барганда, дээржи К. Исин-биле катап ужурашып алгаш, Парла-мент ордунун өөрү-биле чо-рлупуус. Депутаттарын ажылдап турар кабинетте-ринге кирерге, арыг-силги, агаарын таабыштыр солуп турар. Оларын дуздалачы-ларын санавакка, парламент 4066 албан-хаакчыларгы. Оруду болу херген налгынар ышкаш, шала чавыс ийн үзүн талаарлыг, ортузунда хал-чок улуг бөлүгүк бедигазы-тиг. Оолу баарына турарга чоргаар болгаш сырагь-даа. Хуралдар черин кедээзилер көөрге, депутат-тар залы адаанда, а дарга-лар орап ширээ столдарын келээзилер ийин калтын деплепиле хааның тогу конгрессерлер дүлүлгези. Та-жылыларында оод ызыгууу салган дөргүл-торелинин саадаар черлери. Чүгге чал-тыс хаан кирер тускай ал-

дың хаалга, доктаар ангы өрөөл база бар. Машинага олдурукташ, ке-жеэки Токонун кудумчула-ры-биле аалчылар бажыны-че эеп кел чор бисе. Кайнаар-даа көөрге, яны-буру от-тар, рекламалар, дуруглар-дег бажы-билат, шуушкар чол, машина-техника Сүте-санынн инновацияларын үнү өдөрип, чамдык тайлыбыр-лары кылган көрөйи. Чыг-гыс хелге кудуп каан ыш-кан дөмөй бажындар чок, туудуг-сур бүүрү онзагый алы-хемиллиг, хээ-каастал-галыг. Бажындар кавтарын-да, кырында бичин-де хост-тук черлерде ыштар, чекер-тер тарып каан. Вок-сүрэ-э хамаалык, оқтапкан сеен-чи янык бенин көүлбөс. Ода ялындарын көөр үе-зинге Кызыл хоорай ындыг турган болза, көрөм! Азы-деп көчүп турар чоңуу топтап чорууда, мурүн бы-лазакпы, итилекпин, шенек-тешпе, боттарын толептиг, тавар ап чоруу. Оруктар-ны туралаан чер-биле кеже халыр кижи чок, чүгге шыгылгыг черлерге ногаан оттар маанар. Дурум-саа-гырын ол хире хүндүлөп билдирер дир. Кандыг-бир халап укун далажып чораш кижи болза, холун көдүрүп-терге оюу хамак машина-лар доктагаар эргитирер. Машиналарын арыг-чараш, каас-коласын өгезине чу-гаа-лап болгой мен. Оон чыл-далаганы, бензин кудар чөл-лерге барган машиналары тускай аппаратка чүп, чүл-гү эргитерге, кывар-чаар чүлү аймаан кудуп турар аразында чыгыг сүгүлүг де-мир-хууннар туткан кызыл хемтпг кыстар келеш, ду-гуйлары чүй шаап кааптар. Чолаачылар хажызында сүт ижиң, таакыпал тавар тур-гулар. Бисте шөлөзүндүр чүвөн кайда боор. Аалчылар бажы-нынын аланык калдыга кирип көрүшкө, Шериг-оол Диазикович тургаш. — Мен болуп коорумга программа чегей тургустун-ган ышкыштыр. Дөрт ай иштинде кылдып келген до-кументтерде кол-кол ямак-лар бенин чок. Ам калчалаа эжил, Горбунов-сан? — деп айттыр. — Үндызы ындыгы-ла харын. Ыналжазак өскө-рилге кирип шыдавас боор бис. Бо дээрге өске чурт-тур — дээш, Дмитрий Ни-колаевичини арны кыза берди. — Ындыг чүвө турбас ужурулуг. Ам-даа үе бар-дыр, хөдөлү-лө! — дээш, Прези-дент шыгыны көрдү. Горбунов биле Сугенциг телюфону орай дүңгө дээр кыгыргайынып келген. Эртенде ужуражы бээр-ринекте, Дмитрий Никола-евичиниң дүүнүгү хөлээсн шы-райы часты берген: «Элээң каш яамаларга баар кыл-дыг дугурул алдыныс Ооржак-сан» — деп, шындай-дектэй илеткеди. Президент ону куданың — дангы-биле эртингерин ышкыш болду. Айтышкыны алгаш чедир куусетпес икчилерин хал-тын эки билер мен. Оон, биле черелештир Горбунов-сан дээр бөлүңүң үеинде Москвадан улустар арамын харылаадаларын ил-ситүүдүн дооскан, даштык херектер шугумунга дыка арзында чыгыг сүгүлүг де-мир-хууннар туткан кызыл консулунга чээрби хире чыл

Боор. Автомашиналарнын хой кезин кижи хевирлиг кылган автоматтар (робот-тар) чыгып, кылгып турар. Электрониканы сагыш кээр-де, кижиниң бажы дескине бер чазар. Бажын ажилыга ажыклар апаратуларын, радиоприемниктер, телевиз-орлар, көргүзүк магнито-фоннар, чүркү тырттырар аппараттар дээш, черле кан-дыг барааннары чок дээ-рил. Бо бүгү Айва, Панасон-ник, Сони, Тошиба, Фуд-зицу, НЕС дээң чикентиг компанияларнын үндүрүп турар продукциясы-дыр. Ооң-биле кады далай суднолары, тракторлар, санап башкаар программалыг станоктар бы-дүрери-биле бөгүнне чедир кыма-даа аштырбаан. Элек-троэнергия, нефть продукту-лары (нефть аймаа чок хи-резиңде) час, ан-демир, хи-микитг уадызынар кылгып үндүрер талазы-биле деле-геле ийн дугаар черин эл-еп турар. «Соолу» чылдарда япон экономиканың эде туру-зушкуну чоруп турар. Ону эгелеп, эргелеп-башкарып турар Эргеледин бажыны-бин чанында чедип келсе-нинис бо. Эргеледин дирек-тору дээржи Танафулли Та-накониң кабинетинде ийн таланчы ижин-кара чок чу-гаа-лажышкыны болган. «Силерниң чуртуларың сай-зырагый байдалың кол-дыралааны кадрлар-биле ийн ажилда деп билип ту-шар мен. Байлак дуржула-рарны сонуурап болур ар-ганы бергендер дээш, чет-тирдис» — деп, Президиңт эге өстөр чугаады. Дээр-жи Т. Танаконуң болды-лыгы Россияга экономиктиг реформалар эгелээзилден бээр бүүдүн чартыг чыл эрт-се-даа, байдал экижинде турар. Эртеңер өзүп, бүүдү-рүлгө продукциянын хем-чээли кызырылгышаан хө-вээр. «Ычанган бисе Россиянын чазан Япония-нын дуржулазына үндө-лөп ханы шимдел калган, чүгүмчүлүг болгаш солу-нда чүвө-дир дилээн чүвө, Чамдыкы белең, арканың бот чылдын майду олдууртар боор бис» — дээш, ол 28 арын докүмент үлө берди. Россиянын республика-ларын, крайларынын болгаш областтарың экономиктиг көрүлүдөңгө хамарыштыг бистин Президентивиниң ба-далы ол детивисшаан: «Бо дугайты тус-тус черлерин эгелээзиленин топ хүндүлөп көөр ужурулуг. Оон аңгыда бо ажилды политик кизи

Делгейнин Уруглар камгалалынын хүнүңе тураскааткан байырлаче силерни чаладыныс:

Араг шөлүндүн Култураның болгаш дыштаныл-ганын парыгынга чедир бичилерин байырыг чыскаалы. Эгелээри — 10 шак 30 м. Байырладын ажыдышыкыны — паркка 11 шакта. «Долгандыргыны улгаттыраал», «Делгей чо-нарнын оюнтары» ден солун оюн-топтаа. Эгелээ-ри — 11 шак 30 м. Пар-се кирер эжик аксынга школа назыны чет-пээнирнин чадаг-тергеге чаржы. Эгелээри 11 шакта. «Хүрээ» стадионга бичилер аразынга чадаг чарыш. Эгелээри 13 шакта. Ол-ла черге бичи оолдар аразынга хүреш. Эгелээри 14 шакта. Бичи уругларга яны-буру спортчу маргыладалар № 15 школаның спорт шөл-дүңге 10 шакта эгелээр. Парктын фонтан шөлүңге хоорайнын бичи уру-глар коллективтери концерт көргүзөр. Эгелээри — 12 шакта. Хоорайда чоңуң социал камгалалынын төвү инвалид бичи уругларны чалаан: байырладын оюн-топтааыш 10 шакта эгелээр. Чаштарың бол-гаш ада-нелерин кичээңгейинге «Күскежик» дел-шинин бараалгалдырлар, «Чалың-Назын» деп бө-лүктүң солун концерти база болур. Инвалид ча-штарың чураан чуруктарынын, ырларынын, шулу-ктериниң конкурузу болур. Уругларны шайлаашкы-че база чалаар. Болур чери Тыва эки турачылар кудумчузу, 29, эгелээри 10 шакта.

АУКЦИОН ЧАЛАП ТУР

Тыва Республиканың Күрүне өнүзүн эргелеп башкаар комитеди 1995 чылдын июнь 5-те дараа-зында акционер нитилелдерин акцияларынын рубльге садар аукционун чарлап тур:

АН-нин аттары		чиге-ледин хевир	устав эзууга акшазы муң рубль	акциянын эге өргө муң рубль	салган акциялар саны
«Барын-Хемчик» КМК		11	3160	916	3
«Дүрген» КМК		11	2222	534	3
Тыва хамааты туудуг чери		11	19058	2226	5

«Хуужудуга дугайында» Хоойлуунун 9 чүүлү-ге дүүшүгү чагыларын чогуур үезинде кирген, айткан пакетин эге өртээнин 10 хуузу долааны салган юридиктиг албан черлерин, хуу кижилерин аукционга кириштирер. Чагыларынын июнь 4-ке чедир хүлээп алыр алдизи: Кызыл хоорайнын Чүлдүм кудумчузу, 18, кабинет 424 дугаарлыг, телефон 3-78-24.

Кызылдың башкы училищези 1995/96 өөрелиге чылдында сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур:

- Чедип алыр тускай эртемп—эге класстар башкызы, 2 чыл 10 ай өөренир. Ортумак школа доос-каннары хүлээп алыр.
- Күш-култура башкызы, 2 чыл 10 ай өөренир. Ортумак школа доосканнары хүлээп алыр. Учтышеге киреринин шылгалдалары:
 - Эге класс башкызынын мергежилин шиллп алганнар: орус дыл (диктант); математикага аас-биле (тест хевиринге эртер); тыва дыл аас-биле.
 - Күш-култура башкызынын мергежилин шил-лип алганнар: орус дыл (диктант); тыва дыл (аас-биле); чик атлетика, сугга эштири, гимнастика.

ХЕРЕК ДОКУМЕНТИЛЕР:

Биллинин дугайында документинин болу; № 086-у майык эзуугаар эмчи шыңзылгазы; чурттап турар черинден шыңзылга; күш-ажыл дептеринин хоолгазы; 3х4 см. хемчээлдиг 6 фото-чурук.

Документилерин июнь 1-ден эгелеп июль 15-ке чедир хүлээп алыр. Кириин күзээннер-биле чугаа-лажыгы чорудуп турар. Июнь 13-тен июль 13-ке чедир телерилеп белеткел курстарын организас-таар. Шылгалдалар июль 15-тен июль 25-ке чедир болур.

Бистин алдизинис: Кызыл хоорай, Колхозная кудумчузу, 69. Телефоннар: 9-78-34, 2-63-84.

Хүндүлүг өнүктөр! Тыва Республиканың Кы-зылда култураның болгаш дыштанылганын на-ционал парыгынын бөгүңгү байдалын билер, оон хөгжүлдөң дээш сагыш аарып чоруур, чагаай сеп-килдиг кижилер эвээш өвөс дээрзинге бүүрел, силер бүгүдени июнь 3-те эртенниниң 10 шакта эгелээр ачы-буян марафонунче чалап тур бис. Национал парктын удуртулгазы.

«ШЫҢ» СОЛУННУ ДАМЧЫШТЫР

Бистин улуг аныкыс, огу-лус, ачавыс Владимир Куу-ларович КЫСТАМ үр өвөс арааның соонда 46 хар-лыг анык назынында бис-тиг аравыстан кезээ монге-де ырап чоруткан. Бистин ол улуг кагыдалыстыг денге үлөжиң, моральдыг болгаш материалдыг дуагы чедирген. Черби суурнун үчүстөг эмнелээзиниң эмчи-леринге, ажилдагыныга, Черби суурнун орус, тыва чоңуна, суурнун школа кол-лективинге, дуздалыг школа-зының башкыларына, км-

зыл хоорайда, «Кара-Хаак», «Тивелге», «Совет Тыва» совхозтарда чурттап, ажил-дал чоруур төрелдеринекетик сепкилдис ханымында чет-тиргенисти илестеттис. Ол ышкаш улуг кудалары-ныс, өгбелеринис Болай-оол Лоозорович, Александр Арак-чаевич Салчактарын дуула-лаанын беңи-биле үнелеп, ха-лдуна, төрелдеринистин, кыргың-аваныстын мурнуун ол-ларга мөөгөрдүр бис. Улуг хүндүткел-биле Кыс-тамнарнын өг-бүлөң.

Төрүттүңен хунуңер-биле!

Бистин ынак ававыс Роза Иден-ооловна КЫЗЫЛ-ООЛ-ДУН май 30-де төрүтүңен хуну. Ававыс Эрэек огуу-мак школаның тыва дыл болгаш литература башчы-лап, чоңун ажы-тодун бик-тыг били-биле чүгелдирип-чоруур кызым башкылар.

ХҮНДҮТКЕЛДИҢ ЭРГИМ ЧОҢУМ!

Июнь айның 1-де, эрги сан-биле чайның башкы айының 3-түн хунуңде. Эрэин кожуунун Нарын суурунун девискээри «ДАГЫЛДЫ ӨВҮРҮ» дел черге, № 1 хойжу бригаданың девискээринге буян-ныг дагылга болуп эртер. Шаг-шаандан тура Тываның база бир үндезин чурттакчылары сояннар аймааның, Устүү сояннар кезээнин эң улуг баштаны, өгбези Сарыг соян деп кижинин ызыгуур салган дагып чорашан «Ыдык-тыг Көмөгө» деп улуг дагың дагылгазы болур. Ол улуг дагылгага бүгү соян чоңу болгаш Тыва Республиканың сонуурагалыг чоңу, радио, теле-видение, солун-сеткүүлдерин, култураның бүгү ажылдакчыларын хүндүткел-биле чалап тур бис. Ук дагылаңы Сарыг ноюнын ажы-төдү, оларын оолдар, кыстары, Тывада улуг чоң аразында са-рыг шажын номиналынын ДАЛАЙЛАМА аттыг Дхарма төвүнүн киржилгези-биле эртирер.

Дагылаңың эртер чуруму:

- Дагылга дугайында тайылбыр.
- Дагылга номиналдарын кылгыры.
- Айык чоңун алгыш-йөрөөл мөргүлү.
- Национал оюннар, ыры-шоор конкурузу.
- Тыва хүреш.
- Келген чоңун организастыг оюн-топтаазы.
- Дагылаңың түңөл кезээ.
- Келген чоңун байырлажып айтканын чанары. Дагылгага келир чоңун кичээңгейинге! Дагылга болур черге хонар күзөлдүг кижилерге оран-сава белектериниң дымнапшышаан, дагылга болур черге арага аймаан садып болбазын сагындырды-ыс.

Эгелээр үези—эртенниниң 11 шакта. «ОПТ и РОЗНИЦА» акционер нитилелдин № 1 садыг садып алыкчыларга эптиг болуру-биле 1995 чылдың июнь 1-ден эгелеп, хүнүн-не 9 шактан 20 шакка чедир дүштеки чапсар чокка ажылдап турар. Хүндүлүг садып алыкчылар! Силерни ма-нап күз бис! Алдизинис: Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу, 25. Хээрйга № 2, 10 автобустарга «Реалбаза» автобү доктаар черге чедир чоруур. Кызылдың № 2 школаның 1980 чылда доос-кан 19 «в» класкыларын 1995 чылдын июнь 3-те школа чанынга дүштекинн 12 шакта чыгып кээп ужуражырыңче чаладым. 1980 чылдын доозукчузу Л. Н. Монгуш.

Кызыл хосрай. Красноармейская, 100 Индекс: 667000

Тургузукчулары: ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ТЭДИ ХУРАЛЫ ЧАЗАА БОЛ-ГАШ СОЛУННУН КОЛ-ЛЕКТИВИ. Кол редактор В. Ф. ЧАДАМБА.

РЕДАКЦИЯНЫН КОЛЛЕГИЯЗЫ: Н. С. Базыр (кол редакторун оралакчызы) А. Б. Монгуш, А. О. Оксур (харыскалалыг секретарь), М. М. Саан (кол редакторун оралакчызы), Н. С. Эрзен. РЕДАКЦИЯНЫН ТЕЛЕФОНАРЫ: Кол редактор — 3-43-34; келген кижилер хүлээп алыр чер — 3-34-26; кол редакторун оралакчылары — 3-33-91, 3-34-17; харыскалалыг секретарь — 3-34-92; оралакчыла-ры — 3-45-93.